

невизнаних або самопроголошених держав та, відповідно, не підпадають під визначення "іноземна держава", якщо це визначення тлумачиться, як держава, що визнана ООН. Така ситуація робить неможливим переслідування осіб, що здійснили дії, що передбачені ст. 111 в інтересах таких самопроголошених (невизнаних) держав, як ДНР, ЛНР, ПМР, Нагорно-Карабахська республіка, Абхазія, Південна Осетія, а також інші невизнані територіальні утворення, що виникли внаслідок окупації, терористичної діяльності, сепаратизму (в тому числі такого, що спонсорується з-за кордону) та інших порушень міжнародного права [4].

Але, якщо порівняти законодавче визначення такого терміну в кримінальному законодавстві зарубіжних країн, то можна побачити певні відмінності. Так, відповідно до кримінального законодавства Республіки Білорусь, під державною зрадою розуміють видачу іноземній державі, іноземній організації або їх представнику державних секретів Республіки Білорусь, а також відомостей, що становлять державні секрети інших держав, переданих Республіці Білорусь відповідно до законодавства Республіки Білорусь, або шпигунство, або агентурна діяльність, або перехід на сторону ворога під час війни або збройного конфлікту, або інше надання допомоги іноземній державі, іноземній організації або їх представнику в проведенні діяльності на шкоду національній безпеці Республіки Білорусь, навмисне вчинені громадянином Республіки Білорусь [2].

У зв'язку з цим відмітимо, що вітчизняний законодавець в ч.1 ст.111 КК не визначає видачу відомостей, що становлять державні секрети інших держав, а також агентуру як державну зраду.

Отже, ми дійшли висновку, що вітчизняне законодавство потребує значних змін у трактуванні поняття державної зради. Керуючись основним завданням Кримінального кодексу України, зазначаємо, що «Злочини проти основ національної безпеки» не можуть бути розміщені в першому розділі Особливої частини КК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131
2. Уголовный кодекс Республики Беларусь. – СПб. : Юрид. Центр Пресс, 2001. – 474 с.
3. Луценко В. Ю. Генезис розвитку кримінальної відповідальності за державну зраду на теренах України / Ю. В. Луценко, В. В. Мозговий // Європейські перспективи. - 2016. - Вип. 2. - С. 75-80. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2016_2_14
4. Про внесення змін до ст. 111 Кримінального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH4S300A.html

Науковий керівник: к.ю.н, доцент О. М. Сокурєнко

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ ІМПІЧМЕНТУ В УКРАЇНІ

О. А. Біляєва

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Формування ефективної моделі влади є проблемою, яка не оминула жодної держави і яку час від часу змушені вирішувати всі країни світу. Україна теж не стала винятком, і з моменту проголошення державної незалежності процес державотворення перебуває в епіцентрі політико-правової уваги.

У демократичній країні обов'язковим елементом раціонального розподілу державної влади та неодмінною складовою системи стримувань і противаг має бути

правова процедура відповідальності вищих посадових осіб, повною мірою узгоджена з конституційними гарантіями їх діяльності.

Забезпечення відповідальності Президента України має важливе значення, так як є одним із заходів підтримання легітимності державної влади. Важливим конституційним принципом легітимності державної влади є принцип взаємної відповідальності держави та особи. Цей принцип засвідчує відповідальність держави, органів державної влади та їх посадових осіб перед особою, яка сприяє зміцненню довіри людини до публічної влади.

У періоди політичного загострення на українській політичній авансцені традиційно порушується проблема правового регулювання процедури імпічменту президента як основного виду конституційно-правової відповідальності та єдиної процедури дострокового припинення Верховною Радою його повноважень у разі вчинення злочину.

За загальним визначенням, імпічмент (англ. impeachment, від старофранц. *empeachment* – осуд, обвинувачення) є однією з форм індивідуальної політичної відповідальності посадових осіб держави (урядовців чи президента) перед представницьким органом, що поєднується із судовою відповідальністю за межами парламенту [1, 82].

З моменту проголошення незалежності України і до нині відповідний інститут передбачається як невід'ємна частина Основного закону. Процедура імпічменту вписана у статтях 85, 105, 111 Конституції, статтях 171–188 Закону «Про Регламент Верховної Ради України». Але у даних джерелах термін «імпічмент» вживається виключно у розумінні порядку усунення Президента з поста Верховною Радою. Тлумачення окремих аспектів процедури наведено у рішенні Конституційного Суду від 10 грудня 2003 року № 19-рп/2003 (справа щодо недоторканності та імпічменту Президента України).

Практика застосування цієї процедури, а точніше — її відсутність, свідчить про те, що інститут імпічменту президента потребує системних змін.

По-перше, вона надто громіздка і складна, при чому не тільки для розуміння, а і для виконання. Спочатку Верховна Рада більшістю від конституційного складу має ініціювати питання усунення президента (в більшості держав це може зробити третина парламентаріїв, а в деяких країнах, як, наприклад, у ФРН і Литві, — чверть [6]). Потім ВР створює спеціальну тимчасову слідчу комісію, до складу якої включаються спеціальний прокурор і спеціальні слідчі. Якщо в ідеальному варіанті можна припустити наявність позитивних результатів у здійсненні імпічменту суб'єктами, визначеними Конституцією, то стосовно діяльності так званих «квазіспеціальних» слідчих парламентських комісій, спеціального слідчого і спеціального прокурора аргіогі виникають певні труднощі. Достатньо складно зрозуміти, що саме хотів сказати законодавець про так звані спеціальні імпічментні органи з усунення Президента, проте з упевненістю можна констатувати, що за чинним законодавством їх процесуально-правовий статус не визначено [8].

Після цього, ознайомившись з висновками комісії, Верховна Рада 300 голосами ухвалює рішення про обвинувачення глави держави [3]. Далі в дію вступають Конституційний та Верховний суди: перший дає оцінку конституційності процедури імпічменту, а другий вивчає обвинувачення по суті. На завершальному етапі три чверті від конституційного складу парламенту голосують за усунення президента від влади. У цей же час для підтримання звинувачення й усунення президента з поста у більшості країн потрібно, щоб за це проголосували не менше двох третин парламентаріїв. Є

країни, де для підтримання звинувачення достатньо абсолютної більшості голосів (Італія, Франція). Якщо парламент двопалатний, то в одних країнах ініціювання процедури імпічменту і формулювання звинувачення відбувається в нижній палаті, а остаточне рішення приймається у верхній палаті, яка перетворюється в судову колегію (США, Бразилія), а в інших країнах рішення приймається на спільному засіданні палат парламенту (Італія, Польща, Франція). В Індії та ФРН рішення щодо імпічменту може прийняти будь-яка з палат парламенту. В деяких країнах остаточне рішення про імпічмент приймає конституційний (Італія, Словаччина, Угорщина, ФРН, Чехія) або спеціальний (Греція, Польща, Франція) суд [6].

Другий недолік процедури імпічменту полягає в тому, що одна й та сама структура (Верховна Рада) ініціює питання про імпічмент, провадить слідство, висуває претензії та оголошує вирок. Незрозумілим елементом інституту імпічменту в Україні залишається також те, що рішення приймається Парламентом після перевірки справи Конституційним Судом України і отримання його висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент, а також після отримання висновку Верховного Суду України про те, що діяння, в яких звинувачується Президент України, містять ознаки державної зради або іншого злочину.

В багатьох країнах сталої демократії, включно зі Сполученими Штатами Америки, процедура імпічменту президента не ставить за мету притягнення президента до кримінальної відповідальності в порядку кримінального судочинства, але дає можливість зняти недоторканність особи через усунення її з посади. Тому включення до процедури імпічменту розгляду справи Верховним Судом не є доцільним [5, 4]. У нашій чинній редакції Конституції це не лише призводить до непомірного ускладнення та затягування процедури усунення з посади, а й створює суперечність із іншими нормами Конституції, що визначають засади здійснення правосуддя в Україні (ст. 124, ст.129 Конституції України).

Згідно статті 148 Конституції України глава держави призначає шість суддів Конституційного Суду України. Відповідно до статті 72 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі подання Вищої ради юстиції [2]. Тому виникає питання щодо об'єктивності та неупередженості даного суду при вирішенні питання про застосування імпічменту.

Третя значима вада процедури імпічменту пов'язана із тим, що наша конституційна норма є нетиповою. Вона говорить про можливість усунення президента в разі вчинення ним державної зради або іншого злочину (що для глави держави малоймовірно), але не порушення Конституції і законів України (до чого він часто вдається). Хоча прикладів порушення президентами України (як нинішнім, так і попередніми) Конституції багато: несвоєчасне підписання законів, прийнятих парламентом; відмова підписувати закони після подолання парламентом президентського вето щодо них; непризначення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою; призначення та звільнення керівників деяких центральних органів виконавчої влади і голів місцевих державних адміністрацій; видання актів без скріплення їх підписами (контрасигнування) глави і членів уряду; навіть (як показала політична криза 2007 року) розпуск парламенту без відповідних правових підстав [6]. Однак такі дії не визнаються злочинами чинним кримінальним законодавством України. Це означає, що Президент України не може бути притягнений до

відповідальності за навмисне порушення Конституції України. І до цього всього, - остаточний вердикт відданий на відкуп парламенту.

За весь той час, що минув з моменту ухвалення першої української Конституції, ніхто з українських парламентарів не зробив ані кроку для того, аби усунути згадані вище алогічності та недоліки. Щоправда, перед політичною реформою 2004 року були несміливі спроби запропонувати іншу – адекватнішу – процедуру імпічменту. Проте й вони походили не від вітчизняних законотворців, а від закордонних конституціоналістів [8].

Підбиваючи підсумки, можна констатувати: незважаючи на формальну наявність інституту імпічменту президента в Конституції України, нереалістична процедура усунення президента з посади унеможливорює здійснення ним як каральної, так і превентивної функцій, призводить до розбалансування системи стримувань і противаг, посилення ризиків узурпації влади, викликає загрози конституційному ладу та національній безпеці. Є нагальна потреба якнайшвидше вирішити проблеми, пов'язані як із конституційно-правовою відповідальністю взагалі, так і глави держави – зокрема.

На мою думку, вдосконалення інституту імпічменту Президента України в подальшому має відбуватись на шляху розширення правових підстав імпічменту - передусім щодо навмисного порушення главою держави Конституції України, а також спрощення самої процедури імпічменту за рахунок обмеження кола її учасників і зниження кількості парламентської більшості, необхідної для усунення його з поста. Одночасно зі спрощенням процедури імпічменту доцільно було б також передбачити можливість проведення за ініціативою Верховної Ради України всеукраїнського референдуму щодо дострокового припинення повноважень Президента України (у разі порушення ним Конституції і законів України або й без них) і розпуску парламенту у разі підтримання виборцями на референдумі глави держави.

Реальна можливість усунення президента України з посади в порядку імпічменту або за результатами ініційованого Верховною Радою України всеукраїнського референдуму зовсім не обов'язково дестабілізуватиме політичну ситуацію в країні, але слугуватиме важливим стримувальним чинником для самого глави держави, примушуватиме його рахуватися з парламентом і Конституцією України. Створення процедури з урахуванням досвіду демократичних країн і напрацювань провідних вітчизняних вчених-конституціоналістів, яка матиме реальні шанси на втілення в життя, поза сумнівів, сприятиме підвищенню персональної відповідальності президента, дотриманню балансу між гілками влади, виступатиме стримуючим фактором у діяльності глави держави.

Список використаних джерел:

1. Ганжа Н. В. Сутність імпічменту в Україні: Конституційно-правове регулювання і реформування як засіб забезпечення кримінально-правового іміджу України / Н. В. Ганжа // Держава та регіони. – Серія: Право. – 2009. – №2. – С. 82 – 88.
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року № 1402-VIII – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Наливайко Л. Процедура імпічменту: проблемні питання / Л. Наливайко, І. Пізнюр // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2016. – № 3. – С. 17–21.
5. Сухонос В. (мол.). Імпічмент як спосіб припинення повноважень Глави держави: конституційний та політико-правовий аспекти / В. Сухонос // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 1. – С. 3–6.
6. Малкіна Г.М. Імпічмент Президента: міф і реальність – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: http://papers.univ.kiev.ua/1/filosofija_politologija/articles/malkina-g-m-president-impeachment-myth-and-reality_17162.pdf

7. Болдирев С.В. Проблеми правового регулювання парламентського розслідування в процесі застосування процедури імпічменту Президента України / С.В. Болдирев, Б.Ю. Ребриш // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1519/1/118_7.pdf

8. Поживанов М. Імпічмент: мертвонароджене дитя Конституції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: https://24tv.ua/impichment_mertvonarodzhene_ditya_konstitutsiyi_n759693

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Г. А. Волошкевич

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

К. Л. Бірковська

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Значимість аналізу проблем розвитку громадянського суспільства визначається тим, що воно є основою становлення правової демократичної держави. Саме ці пріоритетні завдання стоять сьогодні перед Україною, яка відноситься до перехідних суспільств. У даному контексті особливо важливим є дослідження проблем як становлення та розвитку громадянського суспільства, так і налагодження взаємодії між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства в Україні. Наслідками тут мають бути, з одного боку - підсилення позитивних ефектів від демократизації, а з іншого, – пом'якшення негативних проявів, що виникають при становленні демократії.

В Україні постійно дискутують з питань впливу держави на громадянське суспільство. Постійно виникає питання: хто ж важливіший та впливовіший – державна влада чи громадянське суспільство. Немало людей не довіряють державній владі, вважають державу чужою, корумпованою силою. Типовою помилкою є теза, в якій поєднується надія на розважливого лідера, який прийде до правління та вирішить все справедливо і демократично. Саме влада зможе допомогти становленню громадянського суспільства. Але ж без активності та безпосереднього впливу нації ці шанси обмежені.

Перешкодою до розвитку українського громадянського суспільства є суперечності у механізмах і засобах здійснення політичної влади та її реформування. Особливо складною і багатоплановою є суперечність між уявленням демократії як єдиновладдя, влади народу, заявленої Конституцією України, та проблема її втілення. Це і є найголовнішим парадоксом. Через це в Україні виникає багато соціально-політичних проблем розвитку громадянського суспільства. Найголовніше в тому, що це питання не має свого швидкого кінцевого вирішення. Велика кількість поглядів на громадянське суспільство приречена на безглузде ходіння навкруги звичних фактів, тому що громадянське суспільство – це дуже складний об'єкт.

Громадянське суспільство не з'являється само собою, тому завдяки саме цьому усвідомленню досягаються нові горизонти. Для того щоб система державного управління не була перешкодою, не була тягарем для суспільства, а навпаки, була потужним важелем прогресивного процесу, потрібно послідовно заохочувати суспільство. Для відповіді на цю проблему існує єдиний раціональний і що не мало важливе, результативний варіант. Ідеться про необхідність враховувати національні особливості, розкривати можливості системи управління та ініціювати дипломатичний процес, що в свою чергу, надасть змогу об'єднати зусилля різних рівнів управління і самоуправління в Україні.